

Klaudia Cenda-Miedzińska*

**STANOWISKO AFGANISTANU WOBEC PRZYJĘCIA
INSTRUMENTÓW MIĘDZYNARODOWEJ OCHRONY
PRAW CZŁOWIEKA, CZ. IV: LATA 2001–2003.
ROLA PRAW CZŁOWIEKA W ROZWOJU,
BUDOWIE BEZPIECZEŃSTWA I PRAWORZĄDNOŚCI
ZA PANOWANIA TYMCZASOWEGO ISLAMSKIEGO
PAŃSTWA AFGANISTANU**

Streszczenie

Artykuł stanowi czwartą część cyklu opracowań ukazujących drogę, jaką pokonał Afganistan na rzecz przyjęcia międzynarodowego instrumentarium ochrony praw człowieka. Na podstawie aktów prawa krajowego, dokumentów i traktatów międzynarodowych dokonano analizy podejścia Tymczasowego Islamskiego Państwa Afganistanu względem praw człowieka mających kluczowe znaczenie dla budowy bezpieczeństwa państwa początku XXI wieku. Struktura artykułu odpowiada celom badawczym, jakimi są: omówienie zmian w układzie sił wewnętrznych mających wpływ na bezpieczeństwo i porządek prawny Afganistanu, ukazanie roli praw człowieka w rozwoju oraz budowie bezpieczeństwa i praworządności państwa.

Słowa kluczowe: Afganistan, bezpieczeństwo, prawa człowieka, praworządność, rozwój

Wstęp

Talibowie opierali swoje działania na surowej i konserwatywnej interpretacji islamu oraz na tradycyjnych kodeksach plemiennych ściśle powiązanych ze zwyczajowym systemem prawnym. Talibska wykładania prawa szariatu koncentrująca się na jednoznacznych rozstrzygnięciach i sztywnej interpretacji rzeczywistości, braki w edukacji oraz izolacja od współczesnego świata prowadziły do ograniczonej świadomości i zrozumienia międzynarodowych standardów praw człowieka, co skutkowało ich lekceważeniem i licznymi naruszeniami. Islamski Emirat

* Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, e-mail: klaudia.cenda-miedzinska@up.krakow.pl, ORCID: 0000-0002-8281-5435.

Afganistanu był państwem bożym, a norma religijna stanowiła normę prawną, czego nie dało się pogodzić z zachodnią koncepcją praw człowieka opartą na relacjach w wymiarze wertykalnym między jednostką a państwem *sensu stricto*. Stan ten rodził poważne konsekwencje dla bezpieczeństwa jednostki, szczególnie w kontekście praw kobiet, wolności od tortur i nieludzkiego traktowania, prawa do życia oraz wolności wyznania¹. Odsunięcie talibów od władzy stanowiło początek transformacji państwa. Konieczność odbudowy nowych struktur władzy, praworządności i bezpieczeństwa oraz rozwój gospodarczy kraju nie mogły się obyć bez wsparcia mocarstw zachodnich, zwłaszcza USA, a także pomocy społeczności międzynarodowej. Dlatego też narracja Afganistanu względem międzynarodowych standardów praw człowieka musiała ulec zmianie.

Niniejszy artykuł stanowi czwartą część cyklu opracowań ukazujących drogę, jaką pokonał Afganistan od momentu odzyskania niepodległości do czasów współczesnych na rzecz przyjęcia międzynarodowego instrumentarium ochrony praw człowieka. Przedstawiona analiza obejmuje okres funkcjonowania Tymczasowego Islamskiego Państwa Afganistanu. Szczegółowy przedział czasowy wyznaczają: atak z 11 września 2001 roku na World Trade Center, który skutkowało rozpoczęciem operacji *Enduring Freedom* i obaleniem talibów, oraz uchwalenie Konstytucji dnia 26 stycznia 2004 roku ustanawiającej Islamskie Państwo Afganistanu. Podstawową kwestią jest próba odpowiedzi na pytania: jak zmienił się układ sił wewnętrznych państwa mających wpływ na bezpieczeństwo i porządek prawny Afganistanu; jaką rolę odgrywały prawa człowieka w rozwoju, budowie bezpieczeństwa i praworządności w Afganistanie. W badaniach wykorzystano metodę analizy treści, odwołując się do aktów prawa krajowego i międzynarodowego, dokumentów organów Narodów Zjednoczonych oraz literatury przedmiotu.

Zmiany w układzie sił wewnętrznych państwa mające wpływ na bezpieczeństwo i porządek prawny Afganistanu: powstanie Tymczasowego Islamskiego Państwa Afganistanu

W okresie swoich rządów talibowie udzielili Osamie bin Ladenowi zezwolenia na tworzenie obozów szkoleniowych Al-Kaidy na terytorium Afganistanu. Walczyli również z odbudowanym w 1996 roku Zjednoczonym Islamskim Frontem Narodowym na Rzecz Ocalenia Afganistanu

¹ Zob. K. Cenda-Miedzińska, *Stanowisko Afganistanu wobec przyjęcia instrumentów międzynarodowej ochrony praw człowieka*, cz. III: *Lata 1990–2001. Talibski wymiar (nie)bezpieczeństwa człowieka*, „Polityka i Społeczeństwo”, 2024, nr 1, s. 119–140.

– *United National Islamic Front for the Salvation of Afghanistan* (UNIFSA), tzw. Sojuszem Północnym, który tworzyły m.in.: *Jam'iyyat-i Islami-yi Afghanistan* (Islamskie Stowarzyszenie Afganistanu), *Hizb-i Wahdat-i Islami-yi Afghanistan* (Partia Jedności Islamskiej Afganistanu), *Junbish-i Milli-yi Islami-yi Afghanistan* (Narodowy Ruch Islamski Afganistanu), *Harakat-i Islami-yi Afghanistan* (Ruch Islamski Afganistanu), *Ittihad-i Islami Bara-yi Azadi Afghanistan* (Islamski Związek Wyzwolenia Afganistanu)². UNIFSA przewodniczył obalony prezydent Islamskiego Państwa Afganistanu, Burhanuddin Rabbani³, jednak prawdziwą siłę stanowił wówczas dowódca Ahmad Shah Massoud⁴.

Po atakach terrorystycznych z 11 września 2001 roku talibowie stanęli wobec żądań USA wydania przywódców Al-Kaidy i dostępu do ich obozów. 7 października Prezydent George W. Bush ogłosił rozpoczęcie operacji wojskowej w Afganistanie pod kryptonimem *Enduring Freedom*⁵. Wówczas, po raz pierwszy w historii NATO, odwołano się do artykułu 5 Traktatu Północnoatlantyckiego⁶. Wewnętrzne dyskusje

² Human Rights Watch, *Crisis of Impunity. The Role of Pakistan, Russia, and Iran in Fueling the Civil War in Afghanistan*, 2001, vol. 13, No. 3(C), s. 12, 13. W literaturze przedmiotu *Ittihad-i Islami Bara-yi Azadi Afghanistan* tłumaczone jest również jako Sojusz Islamski na Rzecz Wyzwolenia Afganistanu. Zob. J. Modrzejewska-Leśniewska, *Talibowie*, Pułtusk 2001, s. 161.

³ Tadžyk. Lider *Jam'iyyat-i Islami-yi Afghanistan*. Przeciwnik Muhammada Daud Chana i prosowieckiego reżimu Ludowo-Demokratycznej Partii Afganistanu. Pierwszy prezydent po upadku rządu komunistycznego w Afganistanie (urząd sprawował w latach 1992–1996; objął go po dwumiesięcznych rządach Sibghtullaha Mojaddediego). Zginął w zamachu 20 września 2011 r. Szerzej zob. Jamiat-e-Islami Afghanistan, *A Brief Biography of Professor Burhanuddin Rabbani, the Revolutionary Leader of Jamiat-e-Islami Afghanistan*, 1980.

⁴ Tadžyk, zwany „Lwem Pandźsziru”. Dowódca mudżahedinów w wojnie z Sowietami, członek *Jam'iyyat-i Islami-yi Afghanistan*, wiceprezydent i minister obrony w rządzie Rabbaniego, zwolennik polityki liberalnej i państwa demokratycznego oparte go na fundamentach islamu. Zginął w zamachu 9 września 2001 r. Szerzej zob. S. Gall, *Afghan Napoleon – The life of Ahmad Sah Massoud*, London 2022.

⁵ Szerzej na temat operacji *Enduring Freedom* zob. M. Oakes, T. Youngs, *Operation Enduring Freedom and the Conflict in Afghanistan: an Update*, “House of Commons Library Research Paper 01/81”, 31 October 2001; R.W. Steward, *The United States Army in Afghanistan: Operation Enduring Freedom, October 2001 – March 2002*, CMH Pub 70-83-1.

⁶ „Strony zgadzają się, że zbrojna napaść na jedną lub kilka z nich w Europie lub Ameryce Północnej będzie uważana za napaść przeciwko nim wszystkim; wskutek tego zgadzają się one na to, że jeżeli taka zbrojna napaść nastąpi, każda z nich, w wykonaniu prawa do indywidualnej lub zbiorowej samoobrony, uznanego przez artykuł 51 *Karty Narodów Zjednoczonych*, udzieli pomocy Stronie lub Stronom tak napadniętym, podejmując natychmiast indywidualnie i w porozumieniu z innymi Stronami taką akcję, jaką uzna za konieczną, nie wyłączając użycia siły zbrojnej, w celu przywrócenia i utrzymania bezpieczeństwa obszaru północnoatlantyckiego. O każdej takiej zbrojnej napaści i o wszystkich środkach zastosowanych w jej wyniku zostanie bezzwłocznie powiadomiona

w amerykańskich służbach wywiadowczych podawały w wątpliwość konieczność przeprowadzenia interwencji w Afganistanie, zważywszy na fakt, że nie było pewności co do bezpośredniego powiązania talibów z atakami terrorystycznymi⁷. Mimo pewnych oporów USA uznały talibów za sojuszników Al-Kaidy, co umożliwiło skoncentrowanie się na państwie jako celu interwencji, a nie na rozproszonych grupach bojowników tworzących siatkę terrorystyczną. Dodatkowo, politycy amerykańscy zwrócili uwagę opinii publicznej na kwestię statusu kobiet w Afganistanie, ugruntowując tym sposobem potrzebę interwencji wojskowej⁸.

Realizując wyznaczony cel, Stany Zjednoczone nawiązały współpracę z przeciwnikami talibów – Sojuszem Północnym. Istotnym elementem walki o władzę była klanowość oponentów. Talibowie czerpali wsparcie głównie z plemion Pasztunów. Z kolei w skład UNIFSA wchodziły mniejszości etnicznie: Tadzycy, Uzbegy, Hazarowie. Działania podjęte przez koalicję sił doprowadziły do zdobycia miast Mazar-e Sharif i Herat, zmuszając jednocześnie talibów do opuszczenia stolicy i schronienia się w Kandaharze. Odsunięcie talibów od władzy dało początek nowemu Afganistanowi. Aby uniknąć kolejnej wojny domowej, w Bonn zorganizowano spotkanie przedstawicieli Sojuszu Północnego, sojuszników króla Mohammada Zahira Shaha, który od 1973 roku przebywał na emigracji, i członków diaspory ze Stanów Zjednoczonych. Rdzenni Afgańczycy mieli minimalny wpływ na losy państwa. Ich delegacja liczyła zaledwie 35 osób. Decydującą rolę odegrał kontrolujący stolicę zwycięski Sojusz Północny, aczkolwiek ONZ, USA i Afgańczycy musieli brać pod uwagę Pasztunów, którzy stanowili wówczas połowę ludności Afganistanu. W efekcie prowadzonych negocjacji 5 grudnia 2001 roku podpisano porozumienie dotyczące tymczasowych ustaleń w sprawie odbudowy stałych instytucji rządowych w Afganistanie⁹. Sojusz zgodził się, by przewodniczącym tymczasowego rządu został wywodzący się z kandaharskiego klanu Pasztunów Hamid Karzai. W zamian zażądali obsadzenia przez swoich członków kluczowych ministerstw, łącz-

Rada Bezpieczeństwa. Środki takie zostaną zaniechane, gdy tylko Rada Bezpieczeństwa podejmie działania konieczne do przywrócenia i utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa”. Traktat północnoatlantyczny z dnia 4 kwietnia 1949 r., art. 5 (Dz.U. 2000, nr 87, poz. 970).

⁷ Wywiad z pracującym w latach 1980–2009 dla Centrum CIA ds. Zwalczania Terroryzmu Arturo Munozem [w:] E. de Lavarene, A. Marquardt, *Afganistan. Cena zemsty* (tytuł oryginalny: *Afghanistan, le prix de la vengeance*) [film dokumentalny], reż. A. Marquardt, Francja 2012, opracowanie Telewizja Polska, Agencja Filmowa, tekst polski M. Garbalska. Śledztwo i wywiady prowadzone przez Nadię Blétry i Erica de Lavarene.

⁸ Wywiad ze specjalistą ds. Afganistanu Olivierem Royem [w:] E. de Lavarene, A. Marquardt, *op.cit.*

⁹ Agreement on Provisional Arrangements in Afghanistan Pending the Re-establishment of Permanent Government Institutions, 5 December 2001, S/2001/1154.

nie 18 z 24 stanowisk w nowym rządzie. Ministrem obrony został Tadżyk, generał Mohammad Qasim Fahim¹⁰, który po śmierci Massouda stanął na czele UNIFSA.

Karzai podjął próbę negocjacji z przywódcą talibów mułłą Omarem w celu osiągnięcia porozumienia w sprawie przyszłości Kandaharu. Warunkiem pozostania Omara w mieście było odstąpienie talibów od działań zbrojnych. Na konferencji w Islamabadzie 6 grudnia 2001 roku mułła Abdul Salam Zaeef potwierdził, że Omar przystał na propozycję, zrzekł się władzy i zapowiedział poddanie Kandaharu. Przeciwni porozumieniu byli jednak Amerykanie, którzy traktowali talibów na równi z Al-Kaidą. Pod ich naciskiem Karzai zrezygnował z ugody, mimo iż, tak jak i ONZ, chciał podpisać porozumienia. Talibowie opuścili Kandahar 7 grudnia 2001 roku, co na ówczesny moment oznaczało praktycznie koniec regularnych działań zbrojnych. Omar znalazł schronienie na pasztuńskich terenach przygranicznych w Pakistanie, a talibowie rozproszyli się po kraju. W Afganistanie rozmieszczono Międzynarodowe Siły Wsparcia Bezpieczeństwa – *International Security Assistance Force (ISAF)*¹¹, które miały za zadanie wspierać rząd afgański w zapewnianiu bezpieczeństwa, praworządności i poszanowania praw człowieka, odbudowie i rozwoju kraju, wzmocnieniu i szkoleniu Afgańskich Narodowych Sił Bezpieczeństwa – *Afghan National Security Forces (ANSF)*, zwalczaniu terroryzmu i rebelii.

Afganistan stawiał czoła wyzwaniom związanym z rekonstrukcją polityczną i stabilizacją. Znajdował się w fazie przejściowej wraz z utworzeniem Afgańskiej Administracji Tymczasowej i zwołaniem nadzwyczajnej *Loya Jirga* w czerwcu 2002 roku, która ustanowiła nową nazwę państwa, tj. Tymczasowe Islamskie Państwo Afganistanu¹². Ka-

¹⁰ Podczas sowieckiej inwazji na Afganistan był członkiem *Khad* (tajnej policji rządu komunistycznego). Pod koniec lat 80. przyłączył się do islamskiego powstania przeciwko komunistom. Związany z *Jan'iyat-i Islami-yi Afghanistan*. Dowódca drugiego stopnia *Jamiat*, partii *Shura-e Nazar* Ahmeda Shaha Massouda. Usunięty ze stanowiska ministra obrony przez prezydenta Hamida Karzaja 23 grudnia 2004 r., gdy administracja przejściowa ustąpiła miejsca administracji wybieranej w wyborach powszechnych. Na mocy dekretu prezydenckiego wydanego w grudniu 2004 r. dożywotnio sprawował najwyższy stopień marszałka Afganistanu, ze wszystkimi prawami i przywilejami. Zmarł 9 marca 2014 r. Human Rights Watch uznaje go za osobę naruszającą prawa człowieka. Zob. *Afghan Biographies: Fahim, Marshal Mohammad Qasim*, Afghan Biographies, <https://www.afghan-bios.info>, 25.03.2014 (30.05.2024).

¹¹ Podstawą rozmieszczenia ISAF było Porozumienie z Bonn i rezolucja Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1386 z 20 grudnia 2001 r. Zob. *Agreement...*; UN Security Council Resolution 1386 (2001), 20 December 2001, S/RES/1386 (2001). Mandat ISAF systematycznie przedłużano do 2014 r. 11 sierpnia 2003 r. dowództwo nad ISAF przejęło NATO.

¹² *International Religious Freedom Report 2003*, U.S. Department of State, <http://www.state.gov>, 18.12.2003 (30.05.2024).

rzaiovi powierzono urząd prezydenta, a Fahimowi wiceprezydenta. Osłabieni talibowie zaczęli się jednak odradzać. Na pograniczu afgańsko-pakistańskim, z czasem w samym Afganistanie, zwłaszcza w prowincjach południowych: Zabul, Kandahar, Uruzgan, zakładali obozy szkoleniowe i rekrutowali nowych bojowników. Byli to uczniowie madras z terenów zamieszkiwanych przez Pasztunów, szkoleni do działań partyzanckich i terrorystycznych. Aktywność talibów spotkała się z reakcją sił Sojuszu Północnego i międzynarodowej koalicji antyterrorystycznej, które w latach 2002–2003 prowadziły szereg operacji wojskowych wymierzonych w pozostałości Al-Kaidy i talibów, m.in. *Harpoon*, *Mountain Lion Snipe*, *Torii*, *Condor*, *Buzzard*, *Cherokee Sky*, *Mountain Sweep*, *Warrior Sweep*, *Mountain Kiper*. Talibów wspierali niezależni przywódcy z plemion pasztuńskich pakistańskich terenów przygranicznych, którzy nie tylko nie utrzymywali stosunków z rządem, ale też popierali afgańską opozycję. W konsekwencji w 2004 roku na terenach przygranicznych wybuchła wojna domowa. Celem powstrzymania konfliktu interweniowali wówczas członkowie armii pakistańskiej, a prezydent Pervez Musharraf rozpoczął negocjacje z przywódcami plemion¹³. Okres tymczasowy państwa zakończył się z chwilą uchwalenia 3 stycznia 2004 roku konstytucji ustanawiającej Islamską Republikę Afganistanu, opartą na systemie prezydenckim z trójpodziałem władzy¹⁴, formalnie ratyfikowaną przez prezydenta Hamida Karzai podczas ceremonii w Kabulu 26 stycznia 2004 roku.

Rola praw człowieka w rozwoju, budowie bezpieczeństwa i praworządności w Afganistanie

Zaangażowanie międzynarodowej koalicji było istotnym krokiem w kierunku zjednoczenia Afgańczyków i przywrócenia stabilności kraju. Ten kluczowy moment, w którym Afganistan mógł odzyskać suwerenność i zwrócić władzę obywatelom, stał się niezwykle ważny w kontekście przywrócenia praw człowieka w regionie. W tym celu niezbędne były fundamentalne zmiany strukturalne umożliwiające udział ludzi z różnych warstw społeczeństwa w działaniach decyzyjnych. Istotnym elementem inkluzyjnego procesu partycypacyjnego, który pozwoli na odbudowę instytucji rządzenia, miała być możliwość aktywnego uczestnictwa w tworzeniu nowych ram prawnych, politycznych i społecznych, chroniących prawa człowieka i zapewniających równość wszystkich

¹³ K. Cenda-Miedzińska, *Wpływ konfliktu zbrojnego na bezpieczeństwo dzieci w Islamskiej Republice Afganistanu w latach 2004–2014*, Kraków 2019, s. 34–35.

¹⁴ Constitution of the Islamic Republic of Afghanistan, 26 January 2004 (ratified).

obywateli. Rada Bezpieczeństwa wyraziła zdecydowane poparcie dla wysiłków narodu afgańskiego na rzecz ustanowienia przejściowej administracji i utworzenia nowego rządu, które z założenia miały być wieloetniczne i w pełni reprezentatywne dla wszystkich Afgańczyków. Przyjęto, iż będą szanować prawa człowieka bez względu na płeć, pochodzenie etniczne lub religię, respektować międzynarodowe zobowiązania, ułatwić dostarczanie pomocy humanitarnej, uporządkują powrót uchodźców i osób wewnętrznie przesiedlonych, a także staną się partnerem w ramach międzynarodowej współpracy na rzecz zwalczania handlu ludźmi¹⁵.

Podstawą stabilności i rozwoju kraju była odbudowa instytucji politycznych, społecznych i prawnych, zaś ich wzmocnienie dla zapewnienia bezpieczeństwa, ochrony praw człowieka oraz promowania uczciwego i sprawiedliwego społeczeństwa, stało się celem zarówno dla władz afgańskich, jak i dla społeczności międzynarodowej. Do czasu obalenia talibów Afganistan pozostawał stroną *Protokołu z Lake Success o zmianie Konwencji o zwalczaniu handlu kobietami i dziećmi oraz Konwencji o zwalczaniu handlu kobietami pełnoletnimi* (1947), czterech konwencji genewskich (1949), *Uzupełniającej konwencji w sprawie zniesienia niewolnictwa, handlu niewolnikami oraz instytucji i praktyk zbliżonych do niewolnictw* (1956), paktów praw człowieka (1966), *Międzynarodowej konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej* (1966), *Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania* (1984) oraz *Konwencji o prawach dziecka* (1989). Afganistan nie ratyfikował podpisanej w 1980 roku *Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet* (1979) i nie uznawał właściwości Komitetu Praw Człowieka do przyjmowania i rozpatrywania zawiadomień na naruszenie przez państwo-stronę któregośkolwiek z praw wymienionych w *Międzynarodowym pakcie praw obywatelskich i politycznych* (1966) oraz upoważnienia Komitetu Przeciwko Torturom do badania informacji o stosowaniu tortur, a także prawa do przeprowadzenia poufnego dochodzenia w tym zakresie¹⁶. Ponieważ Afganistan był stroną instrumentów dotyczących praw człowieka, nie chodziło zatem o to, by te prawa na-

¹⁵ UN Security Council, Resolution 1378 (2001), 14 November 2001, S/RES/1378 (2001), pkt 1.

¹⁶ Kwestia przystąpienia do wspomnianych aktów prawnych została omówiona w: K. Cenda-Miedzińska, *Stanowisko Afganistanu wobec przyjęcia instrumentów międzynarodowej ochrony praw człowieka*, cz. I: *Lata 1919–1973*, „Polityka i Społeczeństwo”, 2021, nr 2, s. 16–33; *eadem*, *Stanowisko Afganistanu wobec przyjęcia instrumentów międzynarodowej ochrony praw człowieka*, cz. II: *Lata 1973–1989*, „Polityka i Społeczeństwo”, 2022, nr 4, s. 39–58; K. Cenda-Miedzińska, *Stanowisko Afganistanu wobec przyjęcia instrumentów międzynarodowej ochrony praw człowieka*, cz. III..., s. 119–140.

rzucac, ale o to, by ulatwic i pomoc Afganczykom w ich urzeczywistnianiu i osiagnieciu tego, do czego w tej dziedzinie zawsze dazyli.

Uczestnicy rozmow ONZ w sprawie Afganistanu w 2001 roku byli zdecydowani, by promowac pojednanie narodowe, trwaly pokoj, stabilnosc i poszanowanie praw czlowieka, jako kluczowe elementy budowania praworzadnosci i bezpieczenstwa panstwa. Na mocy porozumienia z Bonn wladze tymczasowe Afganistanu i Nadzwyczajna *Loya Jirga* zobowiazano do dzialania zgodnie z podstawowymi zasadami i postanowieniami zawartymi w miedzynarodowych instrumentach dotyczacych praw czlowieka i miedzynarodowym prawie humanitarnym, ktorych stroną byl Afganistan. Z pomoca ONZ Tymczasowa Administracja zostala zobligowana do utworzenia niezaleznej komisji praw czlowieka, ktora monitorowalaby prawa czlowieka, prowadzila dochodzenia w sprawie ich naruszen i rozwijala krajowe instytucje zajmujace sie ta problematyka. Prawo badania naruszen praw czlowieka i, w razie koniecznosci, zlecenia dzialan naprawczych zastrzegla sobie rowniez ONZ – odpowiedzialna za opracowanie i wdrozenie programu edukacji o prawach czlowieka celem ich promowania, poszanowania i zrozumienia¹⁷. Porozumienie z Bonn dalo takze podstawy do uznania prawa kobiet do edukacji, zatrudnienia i udzialu w zyciu spolecznym. Po pierwsze: przewodniczacy, wiceprzewodniczacy i inni czlonkowie Tymczasowej Administracji zostali wybrani przez uczestnikow rozmow ONZ w sprawie Afganistanu, na podstawie kompetencji zawodowych i uczciwosci osobistej z list przedlozonych przez uczestnikow rozmow ONZ, z nalezytym uwzględnieniem znaczenia udzialu kobiet. Po drugie: zwrócono uwage na reprezentacje kobiet we Wladzach Tymczasowych i Nadzwyczajnej *Loya Jirga*. Po trzecie: w sklad Tymczasowej Administracji wszedl Departament Pracy i Spraw Spolecznych, Departament Edukacji, Departament Szkolnictwa Wyzsze-go oraz Departament Spraw Kobiet, ktore m.in. mialy sie zajac zwalczaniem dyskryminacji i promowaniem rownoupewnienia plci¹⁸.

Języka praw czlowieka, w kontekscie bezpieczenstwa i przywrócenia praworzadnosci w nowym Afganistanie, uzywali wielcy aktorzy areny miedzynarodowej. Zgromadzenie Ogólne uznalo, ze odpowiedzialnosc sprawcow powaznych naruszen praw czlowieka, w tym ich wspólników, jest jednym z glównych elementow kazdego skutecznego srodka prawnego dla ofiar naruszen i kluczowym czynnikiem zapewniajacy sprawiedliwy system wymiaru sprawiedliwosci, ostateczne pojednanie i stabilnosc w panstwie¹⁹. Rada Bezpieczenstwa laczyła pomoc

¹⁷ Agreement..., pkt V.2, zał. II pkt 6.

¹⁸ *Ibidem*, pkt III.3, IV.2.iii, V.4, zał. 4.

¹⁹ UN General Assembly, *Question of human rights in Afghanistan: Resolution adopted by the General Assembly*, 7 February 2002, A/RES/56/176.

humanitarną i rozwojową z utrzymaniem bezpiecznego środowiska i poszanowaniem praw człowieka przez władze lokalne²⁰. Rada Społeczna i Gospodarcza wzywała afgańskie władze przejściowe i przyszły Tymczasowy Rząd Afgański, by zapewniły wysoki priorytet w kwestii ratyfikacji Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet, oraz podpisały i ratyfikowały Protokół fakultatywny do konwencji²¹. Publiczne zaangażowanie na rzecz odpowiedzialności za prawa człowieka i wdrażanie programów rozwojowych zgodnie z priorytetami Afgańczyków w zakresie praw człowieka podjęła ustanowiona w 2002 roku Misja Wsparcia ONZ w Afganistanie – *United Nations Assistance Mission in Afghanistan* (UNAMA). Strategię praw człowieka implemmentowano w ramach badań ukierunkowanych na ich monitorowanie, weryfikowanie i raportowanie przypadków łamania, a także na rzecznictwo i współpracę ze wszystkimi podmiotami zaangażowanymi w działania w Afganistanie. Prace skupiały się wokół naruszeń praw człowieka wywołanych konfliktem zbrojnym, praw podstawowych, w tym m.in. prawa do życia, wolności i integralności fizycznej, wolności słowa, praw kobiet, dzieci, osób pozbawionych wolności, obrońców praw człowieka²². Do kraju ściągaly organizacje humanitarne i NGOs, które łączyły świadczoną pomoc z elementami praw człowieka. Centrum Praw Gospodarczych i Społecznych sformułowało zalecenia ukierunkowane na budowanie konsensusu wśród Afgańczyków, włączając w to zarówno przywódców, jak i zwykłych obywateli, na rzecz przestrzegania praw człowieka i rozwoju opartego na tych prawach, tj.:

- Podjęcie pilnych działań w celu wsparcia aspiracji Afgańczyków w zakresie praw człowieka, których brak mógłby skutkować utrwaleniem bezkarności w nowym rządzie. W tym celu postulowano m.in. prowadzenie monitorowania praw człowieka w całym kraju, a także rozszerzenie obecności sił pokojowych na obszary miejskie.
- Wzmocnienie roli ONZ w dziedzinie praw człowieka poprzez włączenie tych kwestii do misji politycznych i rozwojowych, co wymagało znacznych zasobów i woli politycznej, ale było niezbędne dla zapewnienia bezpieczeństwa obywateli i przestrzegania praw człowieka.

²⁰ UN Security Council, Resolution 1401 (2002), 28 March 2002, S/RES/1401 (2002), pkt 4.

²¹ UN Economic and Social Council, Resolution 2002/4: Situation of women and girls in Afghanistan, 24 July 2002, E/RES/2002/4, pkt 4 b.

²² Misja ustanowiona na mocy rezolucji Rady Bezpieczeństwa nr 1401 (2002). Mandat misji przedłużają rezolucje nr: 1662 (2006), 1746 (2007), 1806 (2008), 1868 (2009), 1917 (2010), 1974 (2011), 2041 (2012), 2096 (2013), 2145 (2014), 2210 (2015), 2274 (2016), 2344 (2017), 2405 (2018), 2460 (2019), 2489 (2019), 2543 (2020), 2596 (2021), 2626 (2022), 2678 (2023), 2679 (2023), 2727 (2024).

Szczególną rolę upatrywano w UNAMA w obszarze monitorowania i dokumentowania nadużyć i sprawców naruszeń praw człowieka, ochrony i pomocy ofiarom, zapobiegania naruszeniom, edukacji i szkoleń instytucji rządowych i pozarządowych w budowaniu potencjału krajowego, edukacji i wsparcia banków i podmiotów ONZ w zakresie wdrażania programów opartych na prawach.

- Skupienie się Banku Światowego na włączeniu praw człowieka do wszystkich programów odbudowy, nadając w ten sposób priorytet spełnianiu tych zasad przed innymi celami rozwojowymi.
- Konieczność przeprowadzenia niezależnej oceny potrzeb w zakresie praw człowieka w Afganistanie przy współpracy agencji ONZ i NGOs, aby móc zagwarantować, że programy odbudowy odpowiadają rzeczywistym potrzebom mieszkańców.
- Rozpoczęcie kampanii edukacyjnej na rzecz praw człowieka, która zmobilizuje opinię publiczną i będzie promować odpowiedzialność za prawa człowieka. Pierwsze działania inicjowały Afgańska krajowa grupa robocza ds. edukacji, wspierana przez UNAMA i Biuro Wysokiego Komisarza ds. Praw Człowieka – *United Nations High Commissioner for Refugees* (UNHCR).
- Wzmocnienie przez społeczność międzynarodową budowy lokalnego potencjału w dziedzinie praw człowieka, włączając w to wsparcie dla instytucji krajowych i niezależnego monitorowania.
- Utworzenie odrębnej, niezależnej instytucji monitorującej odbudowę Afganistanu, która będzie zajmować się dokumentowaniem nadużyć i minimalizacją korupcji.
- Oddzielenie przez USA swojej polityki wojskowej od działań na rzecz praw człowieka i rozwoju celem zapewnienia skutecznego wsparcia dla Afgańczyków.
- Zmiana polityki USA w kierunku większego zaangażowania na rzecz pokoju i praw człowieka w Afganistanie, nieodzownej dla osiągnięcia stabilności i bezpieczeństwa w regionie. W tym celu postulowano, by rząd USA zaprzestał dostarczania broni i pieniędzy watażkom w całym kraju; wspierał ekspansję międzynarodowych sił pokojowych; przyjął prawną i moralną odpowiedzialność za szkody wyrządzone życiu i mieniu cywilów, ustanawiając dobrze finansowany program odszkodowań dla ofiar w Afganistanie²³.

Wypełniając ustalenia z Bonn, w czerwcu 2002 roku Dekretem prezydencji Tymczasowej Administracji Afganistanu powołano Afgańską

²³ Center for Economic and Social Rights, *Human Rights and Reconstruction in Afghanistan*, New York 2002, s. 5–8.

Niezależną Komisję Praw Człowieka – *Afghanistan Independent Human Rights Commission* (AIHRC), odpowiedzialną za opracowanie krajowego planu działania na rzecz praw człowieka w Afganistanie, monitorowanie praw człowieka, prowadzenie dochodzeń w sprawie naruszeń, opracowanie i realizację krajowego programu edukacji o prawach człowieka, podejmowanie konsultacji oraz opracowanie zaleceń dotyczących budowania i wzmacniania krajowych zdolności i instytucji w zakresie praw człowieka, zgodnie z warunkami porozumienia bońskiego, obowiązującymi międzynarodowymi normami, standardami i konwencjami w zakresie praw człowieka²⁴. Pod wpływem presji organizacji i społeczności międzynarodowej 5 marca 2003 roku Afganistan ratyfikował Konwencję w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet (po prawie 23 latach od momentu jej podpisania), co z zadowoleniem przyjęła Rada Gospodarcza i Społeczna²⁵. Władze nie zdecydowały się jednak, głównie za sprawą fundamentalistów, na podpisanie Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet uznającego kompetencje Komitetu do Spraw Likwidacji Dyskryminacji Kobiet do otrzymywania i rozpatrywania zawiadomień składanych przez osoby podlegające jurysdykcji Afganistanu, albo osoby lub grupy osób albo w imieniu osób lub grup osób twierdzących, że stały się ofiarami naruszenia przez Afganistan któregośkolwiek z praw wymienionych w Konwencji. 19 września 2002 roku Afganistan przystąpił do Protokołu fakultatywnego do Konwencji o prawach dziecka w sprawie handlu dziećmi, dziecięcej prostytucji i dziecięcej pornografii, który zobowiązuje państwo do ścigania i penalizacji oferowania, dostarczenia lub przyjęcia dziecka w jakikolwiek sposób w celu seksualnego wykorzystywania, w tym prostytucji, przekazania jego organów, angażowania do pracy przymusowej, nakłaniania w niewłaściwy sposób do udzielenia zgody na adopcję dziecka, oferowania, a także produkcji, dystrybucji, rozpowszechniania, importu, eksportu, handlu lub posiadania dziecięcej pornografii. Karane powinny być również, zgodnie z postanowieniami prawa krajowego, próby popełnienia, współudział lub

²⁴ *Decree of 2002 of the Presidency of the Interim Administration of Afghanistan on the Establishment of an Afghan Independent Human Rights Commission*, 6 June 2002, art. 2 i 9, UNHCR, <https://www.refworld.org>, 6.06.2002 (30.05.2024). Szerzej zob. K. Cenda-Miedzińska, *Funkcjonowanie organów ochrony praw człowieka w krajach ogarniętych konfliktem zbrojnym na przykładzie Afgańskiej Niezależnej Komisji Praw Człowieka* [w:] *Bezpieczeństwo, prawa człowieka, stosunki międzynarodowe*, t. 3, red. K. Żarna, Rzeszów 2021, s. 9–17.

²⁵ Zob. UN Economic and Social Council, Resolution 2003/43: Situation of women and girls in Afghanistan, 22 July 2003, E/RES/2003/43, pkt 1 b.

udział w którymkolwiek z tych czynów, a dzieci-ofiary powinny mieć zagwarantowaną pomoc od państwa²⁶. Rok później, 24 września, Afganistan przystąpił również do Protokołu fakultatywnego do Konwencji o prawach dziecka w sprawie angażowania dzieci w konflikty zbrojne²⁷. Równocześnie złożył wymaganą wiążącą deklarację określającą minimalny dopuszczalny wiek, tj. 22 lata, ochotniczego wstępowania do narodowych sił zbrojnych, przyznając, że rekrutacja jest dobrowolna i prowadzona bez użycia siły i przymusu²⁸. Deklarowany wiek wstępowania obywatela afgańskiego do armii ustalono dekretem nr 20 w sprawie dobrowolnego wpisu do Afgańskiej Armii Narodowej, który sygnował Hamid Karzai, Przewodniczący Tymczasowego Islamskiego Państwa Afganistanu, w maju 2003 roku²⁹. Jednak trzy miesiące po przystąpieniu do protokołu i złożonej deklaracji, dekretem prezydenckim nr 97 obniżono go do progu lat 18³⁰.

Nierozłączność bezpieczeństwa, praworządności i poszanowania praw człowieka były ważne dla wszystkich Afgańczyków, ale kluczowe w przypadku osób powracających do Afganistanu, ponieważ wpływało to na trwałość ich powrotu. 1 marca 2002 roku UNHCR i władze Afganistanu rozpoczęły program ułatwionych powrotów uchodźców z Pakistanu, a 3 kwietnia UNHCR oraz rządy Iranu i Afganistanu podpisały trójstronne porozumienie w sprawie dobrowolnej repatriacji uchodźców afgańskich z Iranu³¹. W styczniu 2003 roku rozpoczęły działalność Prowincjonalne Zespoły Odbudowy – *Provincial Reconstruction Teams* (PRTs) złożone z pracowników wojskowych i cywilnych, podległe Do-

²⁶ Protokół fakultatywny do Konwencji o prawach dziecka w sprawie handlu dziećmi, dziecięcej prostytucji i dziecięcej pornografii z dnia 25 maja 2000 r., art. 3 i 8 (Dz.U. 2007, nr 76, poz. 494). Protokół przyjęty Rezolucją nr 54/263 z dnia 25 maja 2000 r., w trakcie 54. sesji (97 spotkanie plenarne) Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych. Zob. UN General Assembly, Resolution A/RES/54/263, [w:] *Official Records of the General Assembly, Fifty-fourth Session, Supplement No. 49 (A/54/49)*, vol. 3, s. 6.

²⁷ Protokół fakultatywny do Konwencji o prawach dziecka w sprawie angażowania dzieci w konflikty zbrojne z dnia 25 maja 2000 r. (Dz.U. 2007, nr 91, poz. 608). Protokół przyjęty Rezolucją nr 54/263 z dnia 25 maja 2000 r.

²⁸ *Optional Protocol to the UN Convention on the Rights of the Child on the involvement of children in armed conflict, Declaration and Reservation: Afghanistan*, [w:] United Nations, *Multilateral treaties deposited with the Secretary-General*, status as at 31 December 2003, vol. 1, Part I, Chap. I to XI, ST/LEG/SER.E/22, s. 319.

²⁹ Transitional Islamic State of Afghanistan, Presidential Decree No. 20 on the voluntary enrollment to the Afghan National Army, 25 May 2003, art. 1.2.

³⁰ Coalition to Stop the Use of Child Soldiers, *Child soldiers global report 2008: Afghanistan*, 2008, s. 40.

³¹ *Joint Programme between the Government of the Islamic Republic of Iran, the Interim Authority of Afghanistan, and UNHCR for Voluntary Repatriation of Afghan Refugees and Displaced Persons*, Geneva, 3 April 2002.

wództwu Regionalnemu ISAF, ukierunkowane na poprawę jakości życia w Afganistanie, rozwój społeczny, polityczny i gospodarczy kraju, w tym na budowanie potencjału rządu w obszarze bezpieczeństwa, prawa i porządku publicznego, sprawiedliwości, edukacji i opieki zdrowotnej³². W odniesieniu do wybranych praw człowieka przyjęto również odpowiednie rozwiązania legislacyjne, tj. ustawę prasową z 2002 roku gwarantującą wolność słowa z pewnymi ograniczeniami³³ oraz ustawę o partiach politycznych z 2003 roku zabraniającą rejestracji partii wspieranych przez siły zbrojne lub sprzeciwiających się islamowi bądź propagujących nienawiść i przemoc rasową, religijną lub wyznaniową³⁴.

Pomimo pewnych postępów w kwestii bezpieczeństwa, praworządności i ochrony praw człowieka tymczasowym władzom afgańskim i społeczności międzynarodowej nie udało się zapewnić wystarczających warunków na rzecz wzmocnienia instytucji państwa w tym obszarze. Prawa polityczne i obywatelskie były w dalszym ciągu mocno ograniczane. Partiom prodemokratycznym utrudniano prowadzenie kampanii i rozpowszechnianie materiałów krytykujących urzędników, a zwykli obywatele głoszący poglądy odmienne od władz tymczasowych byli zastraszani. Media pozostawały niestabilne. Mimo iż wydano ponad 200 licencji na nadawanie, to niektórzy watażkowie zabraniali im działalności na terenach przez siebie kontrolowanych. Z jednej strony, stosowano autocenzurę, nie poruszano drażliwych kwestii. Dwóch redaktorów kabulskiej gazety *Aftab* aresztowano, oskarżono o bluźnierstwo, a wydział Fatw (edyktów religijnych) Sądu Najwyższego skazał ich na śmierć. Z drugiej strony, jedna ze stacji kablowych zignorowała wyrok wydany przez konserwatywnego prezesa Sadu Najwyższego zakazującego jej działalności i wznowiła nadawanie. Szyici będący w mniejszości, szczególnie Hazarowie, byli dyskryminowani przez większość sunnicką. Mimo że formalnie przywrócono kobietom prawo do edukacji i zatrudniania, to mężatki nie mogły uczęszczać do szkół średnich, a sektor szkolnictwa był w dalszym ciągu przedmiotem gróźb i ataków. Wolność zgromadzeń realizowano w sposób chaotyczny, w zależności od sił sprawujących kontrolę na danym terytorium, a wobec demonstrantów niejednokrotnie używano przemocy. W ciągu 16 miesięcy od momentu powstania Afgańska Niezależna Komisja Praw Człowieka przyjęła łącznie około 2 tys. skarg na

³² *Afghanistan. Provincial Reconstruction Team. Observations, Insights and Lessons*, Handbook, No. 11–16, February 2011, Approved for Public Release.

³³ Decree No. 81 dated 20 February 2002 of the Head of Interim Government of Afghanistan Regarding Endorsement of the Press Law (O.G. No. 800, 9 March 2002).

³⁴ Order No. 4259 dated 14 October 2003 of the President of Transitional Islamic Government of Afghanistan Regarding Political Parties Law and Regulation on the Procedure of Political Parties Establishment (O. G. No. 812, 18 October 2003).

naruszenia praw człowieka³⁵. Kwestie ograniczenia praw politycznych i wolności słowa tłumaczono względami bezpieczeństwa, choć w praktyce wynikało to z nacisków politycznych i grup zbrojnych. Ograniczenie wolności religijnej powodowane było presją islamskich grup fundamentalistycznych, pod których wpływem pozostawała tymczasowa administracja. Nie zdefiniowano również praw pracowniczych, co skutkowało brakiem mechanizmów ich egzekwowania i licznymi nadużyciami. Istotny był także brak zaufania do władzy sądowniczej, jej bezstronności i niezawisłości. Wątpliwości pogłębiał fakt, że brakowało funduszy na pracę Komisji ds. Reformy i Sądownictwa, która miała za zadanie przeprowadzenie stosowych zmian. W efekcie rodziła się korupcja, a wyroki wydawane na podstawie mieszanki kodeksów prawnych i plemiennych wymierzali słabo przeszkoleni sędziowie.

Zakończenie

W 2001 roku Afganistan doświadczył znaczących zmian w układzie sił politycznych mających wpływ na bezpieczeństwo państwa. Kluczowym momentem był atak na WTC, którego pokłosiem było rozpoczęcie przez USA operacji wojskowej *Enduring Freedom* wymierzonej w Al-Kaidę i talibów, którzy zezwolili jej na zakładanie obozów szkoleniowych na terenie Afganistanu. Wspólne działania Stanów Zjednoczonych i Sojuszu Północnego – dotychczasowego wroga talibów, doprowadziły do zdobycia kluczowych miast, zmuszając ich do opuszczenia Kabulu. Sojusz Północny, odgrywający kluczową rolę w pokonaniu talibskiego reżimu, wykorzystał swoją przewagę w trakcie spotkania w Bonn dotyczącego tymczasowych ustaleń w sprawie odbudowy instytucji rządowych i obsadził większość stanowisk w nowych władzach. Jednakże mając świadomość, że w nowym Afganistanie nie można ignorować Pasztunów, z których siły korzystali talibowie, zdecydowano, że przewodniczącym tymczasowego rządu zostanie Hamid Karzai. Brak zgody USA na porozumienie z talibami zaprzepaścił szanse na osiągnięcie pokoju. W efekcie osłabieni talibowie, wspierani przez plemiona pasztuńskie z pakistańskich terenów przygranicznych, zaczęli się odradzać, podejmując działania partyzanckie skierowane przeciwko nowemu rządowi oraz międzynarodowej koalicji antyterrorystycznej, mimo że siły międzynarodowe i Sojusz Północny przeprowadzały kolejne, liczne operacje wojskowe mające na celu zwalczanie talibów i pozostałości Al-Kaidy.

³⁵ *Freedom in the World 2004 – Afghanistan*, UNHCR, <https://www.refworld.org>, 18.12.2003 (30.05.2024).

Międzynarodowe organizacje traktowały prawa człowieka jako immanentną część reformy systemu sprawiedliwości, odbudowy, pojednania i stabilności w państwie, a także pomocy humanitarnej i programów rozwojowych. Stanowiły one kluczowy element tymczasowych ustaleń w sprawie odbudowy stałych instytucji rządowych, zgodnie z którymi m.in. powołano Afgańską Niezależną Komisję Praw Człowieka. Badania nad prawami człowieka koncentrowały się na monitorowaniu, weryfikowaniu, dochodzeniu i raportowaniu przypadków naruszeń, a ponadto edukacji, pomocy ofiarom oraz współpracy z licznymi podmiotami zaangażowanymi w działania na rzecz promowania, łącznie z tworzeniem zaleceń w kontekście budowania i wzmacniania krajowych zdolności w zakresie praw człowieka. W okresie przejściowym Afganistan przystąpił do dwóch protokołów fakultatywnych do Konwencji o prawach dziecka, tj. w sprawie handlu dziećmi, dziecięcej prostytucji i dziecięcej pornografii oraz w sprawie angażowania dzieci w konflikty zbrojne, uznając wiek 18 lat jako dolną granicę wstępowania do Afgańskiej Armii Narodowej. Władze tymczasowe państwa ratyfikowały Konwencję w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet, ale nie uznały kompetencji Komitetu do Spraw Likwidacji Dyskryminacji Kobiet dotyczących rozpatrywania skarg na naruszenia przez Afganistan którekolwiek z praw wymienionych w Konwencji. Mimo podejmowanych działań, w dalszym ciągu dochodziło do licznych naruszeń praw człowieka, szczególnie w obszarze praw politycznych i społecznych, co zagrażało bezpieczeństwu i praworządności, podając w wątpliwość realizację bońskich obietnic. Powodem tego stanu rzeczy byli coraz potężniejsi watażkowie stojący na straży własnych interesów, odradzające się siły talibów, zdominowany przez Tadżyków Sojusz Północny, który w rządzie tymczasowym obsadził większość stanowisk, brak rozdzielenia władzy wykonawczej i ustawodawczej (rząd pełnił obie funkcje), działalność grup przestępczych, wzrost produkcji i handlu opium, wtrącanie się innych państw, zwłaszcza Pakistanu, Rosji, Arabii Saudyjskiej, a także brak należytej uwagi międzynarodowej w roku przedwyborczym.

Bibliografia

- Afghan Biographies: Fahim, Marshal Mohammad Qasim*, Afghan Biographies, <https://www.afghan-bios.info>, 25.03.2014 (30.05.2024).
- Afghanistan. Provincial Reconstruction Team. Observations, Insights and Lessons*, Handbook, No. 11–16, February 2011, Approved for Public Release.
- Agreement on Provisional Arrangements in Afghanistan Pending the Re-establishment of Permanent Government Institutions, 5 December 2001, S/2001/1154.

- Cenda-Miedzińska K., *Funkcjonowanie organów ochrony praw człowieka w krajach ogarniętych konfliktem zbrojnym na przykładzie Afgańskiej Niezależnej Komisji Praw Człowieka* [w:] *Bezpieczeństwo, prawa człowieka, stosunki międzynarodowe*, t. 3, red. K. Żarna, Rzeszów 2021.
- Cenda-Miedzińska K., *Stanowisko Afganistanu wobec przyjęcia instrumentów międzynarodowej ochrony praw człowieka, cz. I: Lata 1919–1973*, „Polityka i Społeczeństwo”, 2021, nr 2.
- Cenda-Miedzińska K., *Stanowisko Afganistanu wobec przyjęcia instrumentów międzynarodowej ochrony praw człowieka, cz. II: Lata 1973–1989*, „Polityka i Społeczeństwo”, 2022, nr 4.
- Cenda-Miedzińska K., *Stanowisko Afganistanu wobec przyjęcia instrumentów międzynarodowej ochrony praw człowieka, cz. III: Lata 1990–2001. Talibski wymiar (nie)bezpieczeństwa człowieka*, „Polityka i Społeczeństwo”, 2024, nr 1.
- Cenda-Miedzińska K., *Wpływ konfliktu zbrojnego na bezpieczeństwo dzieci w Islamskiej Republice Afganistanu w latach 2004–2014*, Kraków 2019.
- Center for Economic and Social Rights, *Human Rights and Reconstruction in Afghanistan*, New York 2002.
- Coalition to Stop the Use of Child Soldiers, *Child soldiers global report 2008: Afghanistan*, 2008.
- Constitution of the Islamic Republic of Afghanistan, 26 January 2004 (ratified).
- Decree No. 81 dated 20 February 2002 of the Head of Interim Government of Afghanistan Regarding Endorsement of the Press Law (O.G. No. 800, 9 March 2002).
- Decree of 2002 of the Presidency of the Interim Administration of Afghanistan on the Establishment of an Afghan Independent Human Rights Commission, 6 June 2002, [https://www.refworld.org/legal/decrees/natlegbod/2002/en/13716_6.06.2002\(30.05.2024\)](https://www.refworld.org/legal/decrees/natlegbod/2002/en/13716_6.06.2002(30.05.2024)).
- Freedom in the World 2004 – Afghanistan*, UNHCR, <https://www.refworld.org>, 18.12.2003 (30.05.2024).
- Gall S., *Afghan Napoleon – The life of Ahmad Sah Massoud*, London 2022.
- Human Rights Watch, *Crisis of Impunity. The Role of Pakistan, Russia, and Iran in Fueling the Civil War in Afghanistan*, 2001, vol. 13, No. 3(C).
- Jamiat-e-Islami Afghanistan, *A Brief Biography of Professor Burhanuddin Rabbani, the Revolutionary Leader of Jamiat-e-Islami Afghanistan*, 1980.
- Joint Programme between the Government of the Islamic Republic of Iran, the Interim Authority of Afghanistan, and UNHCR for Voluntary Repatriation of Afghan Refugees and Displaced Persons*, Geneva, 3 April 2002.
- Modrzejewska-Leśniewska J., *Talibowie*, Pułtusk 2001.
- Oakes M., Youngs T., *Operation Enduring Freedom and the Conflict in Afghanistan: an Update*, House of Commons Library Research Paper 01/81, 31 October 2001.
- Optional Protocol to the UN Convention on the Rights of the Child on the involvement of children in armed conflict, Declaration and Reservation: Afghanistan*, [w:] United Nations, *Multilateral treaties deposited with the Secretary-General*, status as at 31 December 2003, vol. 1, Part I, Chap. I to XI, ST/LEG/SER.E/22, s. 319.
- Order No. 4259 dated 14 October 2003 of the President of Transitional Islamic Government of Afghanistan Regarding Political Parties Law and Regulation on the Procedure of Political Parties Establishment (O. G. No. 812, 18 October 2003).
- Protokół fakultatywny do Konwencji o prawach dziecka w sprawie angażowania dzieci w konflikty zbrojne z dnia 25 maja 2000 r. (Dz.U. 2007, nr 91, poz. 608).

- Protokół fakultatywny do Konwencji o prawach dziecka w sprawie handlu dziećmi, dziecięcej prostytucji i dziecięcej pornografii z dnia 25 maja 2000 r. (Dz.U. 2007, nr 76, poz. 494).
- Steward R.W., *The United States Army in Afghanistan: Operation Enduring Freedom, October 2001 – March 2002*, CMH Pub 70-83-1.
- Traktat północnoatlantycki z dnia 4 kwietnia 1949 r. (Dz.U. 2000, nr 87, poz. 970).
- Transitional Islamic State of Afghanistan, Presidential Decree No. 20 on the voluntary enrollment to the Afghan National Army, 25 May 2003.
- UN Economic and Social Council, Resolution 2002/4: Situation of women and girls in Afghanistan, 24 July 2002, E/RES/2002/4.
- UN Economic and Social Council, Resolution 2003/43: Situation of women and girls in Afghanistan, 22 July 2003, E/RES/2003/43.
- UN General Assembly, Resolution A/RES/54/263, [w:] *Official Records of the General Assembly*, Fifty-fourth Session, Supplement No. 49 (A/54/49), vol. 3, s. 6.
- UN General Assembly, *Question of human rights in Afghanistan: Resolution adopted by the General Assembly*, 7 February 2002, A/RES/56/176.
- UN Security Council Resolution 1386 (2001), 20 December 2001, S/RES/1386 (2001).
- UN Security Council, Resolution 1378 (2001), 14 November 2001, S/RES/1378 (2001).
- UN Security Council, Resolution 1401 (2002), 28 March 2002, S/RES/1401 (2002).

**The position of Afghanistan on the adoption
of the international human rights instruments, part IV: 2001– 2003.
The role of human rights in development, building security and the rule of law
during the Provisional Islamic State of Afghanistan**

Abstract

The article is the fourth part of a series studying Afghanistan's path toward adopting international instruments to protect human rights. Based on domestic laws, documents, and international treaties, an analysis of the Provisional Islamic State of Afghanistan's approach to human rights, crucial to the state's security building in the early 21st century, was conducted. The article's structure corresponds to the research objectives: discussing changes in the balance of internal forces affecting Afghanistan's security and legal order, and showing the role of human rights in developing and building the state's security and rule of law.

Keywords: Afghanistan, security, human rights, rule of law, development.